
MEMÒRIA NOVEL·LADA DE PORTBOU

Maria MERCE ROCA

La casa gran.

Col. Espai de dones. Edicions de l'Eixample.

Barcelona. 3a ed., juny 1991, 117 pp.

La casa gran, darrera novel·la de M. Mercè Roca, és una immersió apassionada en el gorg on reposa la memòria. Escrita en segona persona, però sense deixar mai la tessitura pròpia del monòleg, la veu narrativa hi esdevé fèrvida confessió d'amor a la figura del pare perdut a l'adolescència. A través del *flash back* en forma de present verbal que flueix al llarg del temps psicològic, assistim a una crònica personal en permanent referència a l'home bo, al ferroviari enamorat de la seva filla, en el marc del Portbou dels anys seixanta. Entre el vell casalot que alberga els treballadors del tren i la caserna de la Guàrdia Civil, s'escolen els dies de la vila, aparentment plàcida i tranquil·la fins que sorgeix el conflicte. Aquest serà l'eix entorn del qual giraran els dos batents —infància i adolescència— que ens permetran accedir a un microcosmos familiar, espai reflex, al capdavant, d'una realitat social conformada per una conjuntura geogràfica —la frontera— i un context històric —el franquisme, que pervivia, malgrat els anys, en la seva integritat—.

Més que una trama argumental, no perfilada fins a la meitat del llibre, *La casa gran* constitueix la recomposició d'un món perdut, d'una identitat rescatada en *flashos* —les seqüències en què es desglossen els capítols innominats del llibre—. El lector té així la impressió de llegir, més que una novel·la, un dietari on els elements significatius, intensament subjectivats, arrenquen més de la contemplació escènica que de l'evolució d'uns esdeveniments. Tanmateix, a la segona meitat, la intrahistòria familiar es descabdella a partir d'un motiu dinàmic, vertader *actant* de l'obra: la necessitat afectiva, l'anhel gairebé obsessiu d'amor i protecció, que és expressat amb recurrència, com un fil tibant que relliga coherentment allò que podia aparèixer només un mosaic de vivències.

Ens situem, doncs, davant una estructura narrativa més concèntrica que no pas lineal, car tots els elements estan supeditats a aquesta clau interpretativa, àdhuc els que fan referència a una plasmació de la realitat externa, sempre passada pel sedàs, lluminós o ombrívol, de la memòria introspectiva.

És interessant subratllar el perspectivisme evolutiu de la veu narrativa, que sap situar-se des de les coordenades d'un infant a les d'una adolescent, en un discurs que cerca tothora l'adequació expressiva i la virtualitat semàntica, sota una aparent simplicitat formal que atorga més versemblança al registre de confessió personal present al llarg del discurs. Vegem-ne una mostra: quan se'ns descriu el menjador

esmentant «... el bufet amb un mirall que no mira bé, el sofà i la butaca de plàstic vermell que a l'estiu s'enganxa tant a les cuixes», amb una gran economia de paraules i en un to ben col·loquial es resol no només una funció descriptiva, sinó també connotativa d'un entorn socio-cultural molt definit. Sovint, detalls que podrien semblar trivials o anecdòtics són en realitat mecanismes associatius al servei d'unes evocacions molt precises. Allò que requeriria tota una explicació, que no faria altra cosa que trencar l'atmosfera creada, es concentra en un apunt incisiu, una referència sensitiva —olor, color, fressa— que permet copsar fluïdament la vivència transmesa. D'altra banda, la inclusió de breus escenes amb *leitmotifs* molt comuns en la memòria col·lectiva dels anys seixanta —els primers tocadiscs, el contacte reticent amb l'immigrat, les corrues de vagons del «Tren de Lourdes»— permeten situar la història personal en el corresponent marc global, bo i apel·lant a la intrahistòria del lector. De tant en tant, un pols d'ironia dóna el to just, com una incisió lleu però efectiva: «Després del curs d'orientació universitària, desorientada, plego».

La descripció com a objecte en si mateixa, com a exercici que mena a la prosa poètica, marcant una inflexió autònoma dins el conjunt, s'hi fa també present i assoleix moments de suggestiva força plàstica, com en el capítol on es descriu la tramuntana a Portbou. La vila fronterera, en tant que espai psicològic, és contemplada a través d'una gamma tonal que neix en la lluminositat compartida i arriba, com un crepuscle d'hivern, a l'ombra hostil de la solitud. Res no és estàtic: ni la veu que ens parla, modulada per l'amor i el desamor, la possessió i el deseiximent, la plenitud i la buidor, ni el ritme intern, que s'accelera conforme al desencadenament dels fets, tot just encetada la segona part del llibre. Ben al contrari, l'autora utilitza sovint el joc de contrastos, especialment els que fan referència a situacions de caràcter més introspectiu, com en un camp de bipolaritzacions que manté tensa la receptivitat del lector.

La casa gran és, al marge de l'etiqueta d'autobiografia novel·lada que se li pugui atribuir, un reeixit exercici de comunicació literària amb el lector, el qual se sent involucrat en un procés que depassa al tòpic de la linealitat narrativa. És, al capdavant, un exercici compartit d'interpel·lació als racons amagats, però ben latents, de la pròpia consciència.

Jordi Pla